

Ίσχύς, «τεχνητή νοημοσύνη» και «άποφαση»

Παναγιώτη Χριστιᾶ*

«Δὲς τὸν Θεὸ νὰ ζεῖ μέσα στὰ δημιουργήματά Του:
στὴν ὕλη, δίνοντάς της ὕπαρξη, στὰ φυτά, δίνοντάς τους ζωή,
στὰ ζῶα, δίνοντάς τους συνείδηση, στοὺς ἀνθρώπους,
δίνοντάς τους νοημοσύνη. Ἔτσι ζεῖ Αὐτὸς καὶ μέσα μου,
δίνοντάς μου ὕπαρξη, ζωή, συνείδηση, νοημοσύνη».

[Ἰγνάτιος Λογιόλα, *Πνευματικὲς ἀσκήσεις* (1522)]¹

I. Ἀπόφαση καὶ ἰσχύς

Στὸ βιβλίο του *Ίσχύς καὶ ἀπόφαση*, ὁ Παναγιώτης Κονδύλης ἀναλύει τὸ ἀνθρώπινο πεδίο ἐφαρμογῆς τῆς βούλησης γιὰ δύναμη². Σύμφωνα μὲ τὸν Κονδύλη, κινητήρια δύναμη τῆς ἀνθρώπινης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς δράσης εἶναι ἡ ἐπιδίωξη ἰσχύος, ἡ ὁποία ἐκφράζεται μὲσω τῆς κατασκευῆς ἀξιακῶν συστημάτων, κοσμοθεωριῶν ἢ, σύμφωνα μὲ τὴν ὀρολογία τοῦ Κονδύλη, «ἀποφάσεων». Σὲ μακροϊστορικό ἐπίπεδο, παρατηρεῖται ἕνας ἀγώνας γιὰ κυριαρχία μεταξὺ ἱστορικῶν ὑποκειμένων, ἀτόμων, ομάδων ἢ λαῶν, μὲσω τῆς δημιουργίας κανονιστικῶν συστημάτων ποὺ δίνουν στοὺς ἐκπροσώπους τους τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργοῦν ὡς ρυθμιστὲς τῶν ἀνθρωπίνων ὑποθέσεων. Τὸ κυρίαρχο κοσμοεἶδωλο καθορίζει τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ὀργάνωση, τὴ διαχείριση τῆς θρησκευτικῆς σφαίρας καὶ τὴ διευθέτηση τῶν κύριων νομικῶν καὶ ἠθικῶν ζητημάτων. Ἐπομένως ἡ ἐπιδίωξη ἰσχύος ἀτόμων

* Ὁ Παναγιώτης Χριστιᾶς εἶναι Ἀναπλ. Καθηγητὴς τοῦ Τμήματος Γαλλικῶν καὶ Εὐρωπαϊκῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Κύπρου.

1. Ἰγνάτιος Λογιόλα, *Πνευματικὲς ἀσκήσεις τοῦ Ἰγνατίου Λογιόλα*, μετάφρ. Κ. Θ. Ζάφρας, ἐκδ. Ἰάμβλιχος, Ἀθήνα 1990, σ. 120.

2. P. Kondylis, *Macht und Entscheidung. Die Herausbildung der Weltbilder und die Wertfrage*, Klett-Cotta, Stuttgart 1984 (ἐλλην. ἐκδ.: Π. Κονδύλης, *Ίσχύς καὶ ἀπόφαση*, ἐκδ. Στιγμὴ, Ἀθήνα 2001).

καὶ λαῶν γίνεται μετὴν «ἀπόφασή» τους νὰ δημιουργήσουν ἢ νὰ ἐνταχθοῦν σὲ ἓνα κοσμοεἶδωλο ἢ σὲ μία κοσμοθεωρία. Πῶς ἀλλάζει ἄρα τὸ κυρίαρχο κοσμοεἶδωλο σήμερα, στὴν ἐποχὴ τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης; Θὰ εἶναι σὲ θέση οἱ μηχανές μετὴν νοημοσύνη νὰ ἀλλάξουν τὸ κυρίαρχο κοσμοεἶδωλο ἢ καὶ νὰ δημιουργήσουν τὸ δικό τους, ἐπιδιώκοντας τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία πάνω στὰ ἀνθρώπινα ὄντα, ὅπως κάποιοι φοβοῦνται;

Τί εἶναι ἡ «ἀπό-φασή»; Ἡ *de-cisio* (*Ent-scheidung*) εἶναι μία τομὴ, μία ἐπιλογή ποὺ γίνεται σὲ αὐτὸν τὸν ἀπέραντο κόσμο, μία ἀρχέγονη διαλογὴ μέσα στὴ χαοτικὴ καὶ ἀδιάκοπη ροὴ τῆς πραγματικότητος. Κάθε ἔμβιο ὄν συγκροτεῖται μετὰ βάση τέτοιες τομῆς στὴν πραγματικότητα· τὸ φυσιολογικὸ τοῦ σώματός εἶναι ἓνας συμβιβασμὸς μετὰ τὴν ἐκμηδενιστικὴν δυνάμει τοῦ ἀρχέγονου χάους. Γιὰ νὰ ζήσει, συστήνεται ὡς μηχανὴ διαφοροποίησης, διαχωρισμοῦ ἀπὸ αὐτὴ τὴ ροὴ καὶ διαμόρφωσης ἑνὸς δικοῦ τοῦ σώματος. Μέχρι στιγμῆς, αὐτὴ ἡ διαδικασία ἔχει καταλάβει σχεδὸν ὅλο τὸν ἀνθρώπινο χρόνον καὶ περιορίζεται στὴν ἀνθρώπινη περίπτωσι. Ὁ «ἱστορικὸς» χρόνος τῆς τελευταίας εἶναι μόνον ἓνα ἐλάχιστο κλάσμα τοῦ χρόνου ποὺ μεσολάβησε μετὰξὺ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ πρώτου ἔμβιου ὄντος καὶ τῆς ἐμφάνισις τῆς γλώσσας στὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἀνθρώπινη «προϊστορία» εἶναι ὡστόσο ἡ στιγμὴ τῆς μεγάλης πολιτικῆς τοῦ ἀνθρώπινου γένους, τῆς ψυχο-βιολογίας του. Τὸ «σῶμα» του, ὡς αὐτοτελὲς ὄν, εἶναι τὸ σημάδι τῶν πολιτικῶν του ἀγῶνων μετὰ τὸ σύμπαν καὶ μετὰ τὴν δυνάμει τοῦ χάους. Τὰ μάτια του εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀπόφασις ἀνάμεσα στὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι· ἡ ἀνθρωπότητα προτίμησε νὰ δώσει στὸν ἑαυτὸ τῆς μία ὀπτικὴ ἀναπαράστασι τοῦ κόσμου καὶ ὄχι μία ἠχητικὴ, ὅπως συμβαίνει μετὰ τὴ νυχτερίδα γιὰ παράδειγμα. Ἡ ἀκοὴ εἶναι ὁ συμβιβασμὸς μετὰξὺ ἑνὸς ἀταξινόμητου καὶ ἀσύλληπτου ἀκουστικοῦ σύμπαντος καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς νὰ βρεῖ τὸν δρόμον τῆς. Ἡ γλῶσσα του εἶναι ἡ προσπάθεια νὰ κατακτήσει αὐτὰ τὰ σύμπαντα καὶ νὰ τὰ συνδέσει σὲ αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε «ἀναπαράστασι». Αὐτὲς ἦταν οἱ «ἀποφάσεις» ποὺ ἔκαναν δυνατὴν μιᾶν «ἀναπαράστασι τοῦ κόσμου», ἓνα κοσμοεἶδωλο.

Κάθε εἶδος ζώου, κάθε εἶδος ζωντανοῦ πλάσματος, ἔχει λάβει διαφορετικὰς βιολογικὰς ἀποφάσεις, ἀλλὰ ὅλα τὰ εἶδη ἔχουν καταστήσει μεσῶ αὐτῶν δυνατὴν μιᾶν «ἀναπαράστασι τοῦ κόσμου». Μέχρι αὐτὸ

τὸ στάδιο, οἱ ἀναπαραστάσεις ποὺ κατέστησαν δυνατὲς εἶναι μᾶλλον ἀκατέργαστες, χωρὶς φινέτσα, χωρὶς ἀνώτερη ἐπεξεργασία, χωρὶς νοητικὴ ἐπεξεργασία. Τὴν ἐπεξεργασία αὐτή, ἢ ὁποῖα ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου, τὴν ὀνομάζουμε «νοῦ». Δὲν εἶναι στόχος μας νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν «ἱστορία» τῶν ζώων. Ἔτσι, τὸ ἐρώτημα ἂν καὶ σὲ ποῖο βαθμὸ ὁ νοῦς εἶναι βασικὸ χαρακτηριστικὸ ὅλων τῶν ζωικῶν εἰδῶν δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει στὸ στάδιο αὐτό. Ἄς ποῦμε ἀπλῶς ὅτι, ἂν θέλουμε νὰ εἴμαστε συνεπεῖς μὲ τὴν κατευθυντήρια ἀρχὴ μας, δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ ὀρίσουμε τὸν νοῦ ὡς μία ὀργανωτικὴ δύναμη, μία ἰκανότητα νὰ βάζει τάξη σὲ ἕναν ἀρχέγονο καὶ χαοτικὸ κόσμο. Αὐτὴ ἢ ἰκανότητα εἶναι ἐπομένως ἕνα χαρακτηριστικὸ τῶν ἔμβιων ὄντων καθ' αὐτά, ὁ οὐσιαστικὸς χαρακτήρας τῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα διευθετοῦν τὸν κόσμο τους σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες αὐτοσυντήρησής τους καὶ τῆς ἀρχέγονης ἐνστικτώδους βούλησης γιὰ ζωὴ ἢ, πῶς σωστά, γιὰ ἰσχύ, ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ ἐπιβιώσουν. Παρατηροῦμε ἐπομένως τὴ σημασία καὶ τὸ βάθος αὐτῶν τῶν ἀποφάσεων στὸ βιογενετικὸ ἐπίπεδο, ἴχνος τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ὁ γενετικὸς μας κώδικας, τὸ DNA μας.

Τί εἶναι ἄρα τὸ «σῶμα»; Πῶς συγκροτεῖται ἕνα «σῶμα»; Ὁ Νίτσε θέτει τὸ ἐρώτημα μὲ ριζοσπαστικὸ τρόπο: Ποιὰ εἶναι ἡ προέλευση τοῦ φαινομένου τῆς «ζωῆς»; Πῶς γεννιέται ἕνα «σῶμα»; Πῶς ἡ ζωὴ διεισδύει σὲ ἕνα «σῶμα»; Μέχρι τώρα, τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ παρέμεναν στὸ σκοτάδι μὲ ἕναν περίεργο διαχωρισμὸ τοῦ προβλήματος τῆς «ζωῆς» σὲ ζωὴ τοῦ σώματος καὶ ζωὴ τῆς ψυχῆς. Ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς ἔχει καθιερωθεῖ ἀπὸ δύο διαφορετικὲς ἐπιστῆμες, τὴ φυσιολογία καὶ τὴν ψυχολογία. Αὐτὸ τὸ θεμελιῶδες σφάλμα διορθώνεται ἀπὸ μία «αὐθεντικὴ φυσιολογία-ψυχολογία» (*eine eigentliche Physio-Psychologie*) ποὺ ἀναγγέλλει ὁ Νίτσε³. Ἡ ζωὴ εἶναι ἕνα ἐνιαῖο φαινόμενο, καὶ σὲ αὐτὴ τὴν αὐθεντικὴ ἐνότητα ἀπευθύνεται ἡ ἐννοια τῆς «ψυχῆς» τοῦ Νίτσε, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες προκαταλήψεις: «ψυχὴ ὡς πολλαπλὸ ὑποκείμενο» (*Seele als Subjekts-Vielheit*), «ψυχὴ ὡς κοινωνικὴ δομὴ τῶν ὁρμῶν καὶ τῶν παθῶν» (*Seele als Gesellschaftsbau der Triebe und Affekte*)⁴. Ψυχὴ καὶ σῶμα συνδέονται ἔτσι ἀρχικὰ στὸ ἴδιο φαινόμενο, αὐτὸ τῆς «ζωῆς»: «τὸ σῶμα μας εἶναι στὴν πραγματικότητά μόνον μιὰ κοινωνικὴ

3. Fr. Nietzsche, *Par-delà bien et mal*, GF, Paris 2000, σ. 23.

4. Nietzsche, *Par-delà bien et mal*, ὁ.π., σ. 12.

δομή που αποτελείται από πολλές ψυχές» (*unser Leib ist ja nur ein Gesellschaftsbau vieler Seelen*)⁵. Όπως σημειώνει ο Patrick Wotling, «όταν ο Νίτσε αντιπαραθέτει το σώμα στη σκέψη, δεν τὰ αντιπαραθέτει όπως τὸ ὑλικὸ στὸ πνευματικὸ, ἀλλὰ ὅπως μιὰ γενεαλογικὰ πρωταρχικὴ περίπτωση σὲ μιὰ γενεαλογικὰ δευτερεύουσα περίπτωση»⁶, ὡς μιὰ σχέση ὑποδομῆς καὶ ὑπερδομῆς.

Ὁ Νίτσε ἀσκεῖ κριτικὴ στὴν παραδοσιακὴ ψυχολογία, γιατί πάντοτε ἀντιμετώπιζε τὴ συνειδητὴ σκέψη, τὴ νόηση καὶ τὴ «νοημοσύνη» ὡς ἓνα αὐτόνομο φαινόμενο, γιατί δὲν εἶχε «τολμήσει νὰ εἰσχωρήσει στὰ βάθη»: «τὸ κεφαλαῖωδες λάθος τῆς ἦταν πάντα νὰ ἀγνοεῖ τις ὑπόγειες καταβολές που καθιστοῦν δυνατὴ αὐτὴ τὴ συνειδητὴ σκέψη»⁷. Τώρα, ἡ «συνείδηση», καὶ κάθε φαινόμενο που συνδέεται μὲ αὐτὴν, μπορεῖ νὰ ἀναχθεῖ γενεαλογικὰ σὲ ὑποσυνείδητες διεργασίες: πάθη, ὁρμές, ἔνστικτα, ἐπιρροές. Ὅστόσο, ὁ Νίτσε δὲν καταργεῖ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὴ «σκέψη», ἀλλὰ μετατοπίζει τὴν ἐστίασή του στὸ «σῶμα»: «τὸ σῶμα εἶναι μιὰ λέξη που καλύπτει μιὰ συγκεκριμένη συλλογικότητα ὑποσυνείδητων ἐνστίκτων, ὁρμέφυτων καὶ ἐπιδράσεων»⁸. Κάθε περίπτωση προσδιορίζεται μεταφορικὰ μὲ τις λέξεις «ψυχὴ» ἢ «πνεῦμα». Τὸ «σῶμα» ἐπαναπροσδιορίζεται στὴ συνέχεια «ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε ἔννοια ὑλικότητος, ὡς μιὰ ἱεραρχικὴ συλλογικότητα “ψυχῶν” ἢ “πνευμάτων”»⁹.

Τί σημαίνει «ἱεραρχική»; «Κάθε ἔνστικτο ἐπιδιώκει νὰ κυριαρχήσει» (*jeder Trieb ist herrschsüchtig*)¹⁰. Τί σημαίνει «νὰ κυριαρχήσει»; Νὰ ἐπιβάλει τὴ δική του ἐρμηνεία τῆς πραγματικότητος στὰ ἄλλα «πνεύματα», νὰ περάσει τὴ δική του πραγματικότητα ὡς πραγματικότητα σὲ ὅλες τις ἄλλες περιπτώσεις. Κάθε «ψυχὴ», κάθε «πνεῦμα», πάθος, ὁρμή, ἔνστικτο, ἐπιρροὴ ἐπιδιώκει νὰ ἐπιβάλει τὴν ἐρμηνεία του. Αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία εἶναι αὐτὸ που ὁ Νίτσε ἀποκαλεῖ «θέληση γιὰ ἐξουσία» (*Wille zu Macht*). Οἱ διευθετήσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων «πνευμάτων» εἶναι σχέσεις κυριαρχίας, ἓνας διαρκῆς ἀγῶνας γιὰ μιὰ κυρίαρχη

5. *Idem*, σ. 19.

6. P. Wotling, *La pensée du sous-sol*, Allia, Paris 1999, σ. 66.

7. Wotling, *La pensée...*, ὁ.π., σ. 65.

8. Wotling, *La pensée...*, ὁ.π., σ. 66.

9. Wotling, *La pensée...*, ὁ.π., σ. 67.

10. Nietzsche, *Par-delà bien et mal*, ὁ.π., σ. 6.

έρμηνεία, ἀποδεκτὴ ἀπὸ ὅλους, ἐπιβαλλόμενη σὲ ὅλους. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια, ὁ Νίτσε δηλώνει: «Ἡ δράση εἶναι τὰ πάντα» (*das Tun ist alles*)¹¹. Δὲν ὑπάρχει συστηματικὴ ἀλήθεια, δὲν ὑπάρχει κόσμος ποὺ νὰ εἶναι προῖόν κερδοσκοπίας: «Δὲν ὑπάρχουν συστήματα, ὑπάρχουν πολλὰ ἔργα»¹². Αὐτὴ ἡ δράση εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ σώματος: «Ἡ θέληση γιὰ ἐξουσία ἐρμηνεύει [...]. Ἡ ὀργανικὴ διαδικασία προϋποθέτει μιὰ ἀέναη ΕΡΜΗΝΕΙΑ»¹³.

II. Ἴσχυς καὶ ἐρμηνεία

Ἀλλὰ τί σημαίνει «ἐρμηνεία»; Τί σημαίνει «ἐρμηνεία» γιὰ τὴ ζωὴ ὡς ὀργανικὴ δομὴ; «Τὸ νὰ ἐρμηνεύεις, λοιπόν, σημαίνει νὰ ἐπιδιώκεις τὸν ἔλεγχο τῶν ἀνταγωνιστικῶν “δυνάμεων”»¹⁴. Ἡ νιτσεικὴ φυσιοψυχολογία δὲν ἀνάγει τὴν πραγματικότητα σὲ ἀπλοῦς φυσικοχημικούς ὑπολογισμούς. «Κάθε ὀρμὴ, κάθε ἔνστικτο [...] ἀντιλαμβάνεται, συγκρίνει, κρίνει, ἀξιολογεῖ»¹⁵. – Τί; Κάθε μηχανικὴ ἢ φυσικοχημικὴ πραγματικότητα. Πῶς εἶναι «θυμός» τὸ γεγονός ὅτι τὸ αἷμα ἀνεβαίνει στὸ κεφάλι; Στὴν πραγματικότητα, εἶναι ἓνα λογικὸ ἔνστικτο ποὺ ἐπιβάλλει αὐτὴ τὴ «λέξη» σὲ ὅλες τὶς ἄλλες. Τὸ ἐρώτημα εἶναι: Ποιὸς ἐρμηνεύει; Ἡ, ποιὸς «θέλει»; Στὴν περίπτωση τῆς βούλησης γιὰ ἰσχύ ὡστόσο, τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι ἀθέμιτο. Ἡ βούληση εἶναι ἀποκομμένη ἀπὸ κάθε ὑποκείμενο, ἀτομικὸ ἢ συλλογικὸ. Εἶναι ἀπρόσωπη: «θέλει» (*Es will*), ὅπως ἀκριβῶς «σκέφτεται» (*Es denkt*)¹⁶. Ἡ ἔννοια τῆς βούλησης παραπέμπει σὲ μιὰ ὑποσυνείδητη διαδικασία, σὲ μιὰ πάλη μεταξὺ «ὀρμῶν», ἢ ὅποια μὲ τὴ σειρά της παραπέμπει σὲ μιὰ διαδικασία ἱεράρχησης. Ἀκριβῶς στὴν ἱεραρχικὴ δομὴ τοῦ σώματος-πολλαπλότητα τῶν «ψυχῶν», καὶ ὄχι σὲ ἓνα ὑποκείμενο, συνειδητὸ ἢ ἀσυνείδητο,

11. Φρ. Νίτσε, *Γενεαλογία τῆς ἠθικῆς*, μετάφρ. Ζ. Σαρίκας, ἐκδ. Πανοπτικόν, Ἀθήνα 2012, I, 13.

12. V. Hugo, *Les Misérables*, Éditions Robert Laffont, Paris 1985, σ. 47.

13. Fr. Nietzsche, *Œuvres philosophiques complètes, XII: Fragments posthumes* (Automne 1885 - Automne 1887), Gallimard, Paris 1979, 2 [148].

14. Wotling, *La pensée...*, ὁ.π., σ. 72.

15. Wotling, *La pensée...*, ὁ.π., σ. 74.

16. Nietzsche, *Par-delà bien et mal*, ὁ.π., σ. 17.

ἀναφέρονται οἱ ἔννοιες τῆς «ἰσχυρῆς βούλησης» ἢ τῆς «ἀσθενοῦς βούλησης»: «Ἡ πολλαπλότητα καὶ ἡ διάσπαση τῶν ὁρμῶν, ἡ ἔλλειψη ἑνὸς συστήματος ποὺ τὶς συντονίζει δίνει τὴν “ἀσθενῆ βούληση” – ὁ συντονισμὸς τοὺς ὑπὸ τὴν κυριαρχία μιᾶς καὶ μόνο ὁρμῆς δίνει τὴν “ἰσχυρὴ βούληση”»¹⁷.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν νιτσεικὴ ὀπτική, τὴν ὁποία ἀσπάζεται καὶ ὁ Παναγιώτης Κονδύλης, τὸ κρίσιμο ἐρώτημα εἶναι: Τί ἀκριβῶς εἶναι σήμερα ἢ θὰ εἶναι στὸ ἐγγὺς μέλλον οἱ μηχανές «τεχνητῆς νοημοσύνης»; Ὑποκείμενα στὸν ἀγῶνα γιὰ κυριαρχία ἢ μέσα στὴ διάθεση τῶν γνωστῶν ὑποκειμένων ποὺ ἤδη ἀσκοῦν ἐξουσία πάνω στοὺς ἄλλους καὶ ἐπιδιώκουν νὰ τὴν ἀυξήσουν; Καὶ πόσο μπορεῖ ἡ καθημερινότητα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ νὰ ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ μία συστηματικὴ καὶ καθημερινὴ χρῆση συστημάτων τεχνητῆς νοημοσύνης; Ἡ μήπως πρέπει ἀπλῶς νὰ τὰ ἀποκαλοῦμε συστήματα ὑπεραυξημένης ὑπολογιστικῆς ἰσχύος μὲ ἐνσωμάτωση μοντέλων αὐτόματης μάθησης καὶ γλωσσικῶν μοντέλων, στὰ ὁποῖα στηρίζεται ἡ τεχνολογία πίσω ἀπὸ τὸ ChatGPT, ἢ ἀκόμη καὶ προηγμένων δικτύων νευρωνικῆς κωδικοποίησης καὶ ἀποκωδικοποίησης; Ἡ διαφορὰ στὴν ὀνομασία ἀποτρέπει τὴν ταύτιση ἀνθρωπίνων ἢ «ζωντανῶν» ὑποκειμένων μὲ συστήματα ἀλγορίθμων, καθὼς εἶναι μᾶλλον ἀπίθανο στὸ ἐγγὺς μέλλον τὰ συστήματα αὐτὰ νὰ ἀποκτήσουν αὐτοσυνείδηση, ἴδια βούληση, προσωπικότητα καὶ τὴν ἔμφυτη στὰ ἔμβρια ὄντα ἰκανότητα γιὰ στοχοθεσία.

Ἐδῶ πρέπει νὰ διακρίνουμε τὴ φυσικὴ ἀπὸ τὴν τεχνητὴ νοημοσύνη. Δὲν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ διαφορετικὲς μορφές εὐφυΐας καὶ νοημοσύνης, μιᾶς ὑπολογιστικῆς μηχανῆς καὶ ἑνὸς βιολογικοῦ ὄντος. Ὑπάρχει μόνο μία μορφή εὐφυΐας καὶ νοημοσύνης, ἡ φυσικὴ, ἡ ζωικὴ, καὶ αὐτὴ εἶναι ἢ μόνη τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ κατανοήσει. Πρόκειται γιὰ τὴ νοημοσύνη τοῦ βιολογικοῦ ὄντος ὅταν ἐπιβιώνει. Σὲ σχέση μὲ ἕνα βιολογικὸ ὄν, οἱ μηχανές τεχνητῆς νοημοσύνης μόνο κατ’ εὐφημισμὸν ἀποκαλοῦνται μηχανές «νοημοσύνης». Παραμένουν πολὺπλοκες ὑπολογιστικὲς μηχανές καὶ τὸ ἀποτέλεσμά τους δὲν ὀνομάζεται «εὐφυΐα» ἢ «νοημοσύνη», ἀλλὰ «ὑπολογιστικὴ δύναμη ἢ ἰσχύς». Τὸ ἐρώτημα ποὺ προκύπτει τελικὰ εἶναι: Γιατί ἐμεῖς, οἱ ἄνθρωποι, κάνουμε ἐρωτήσεις;

17. Nietzsche, *Œuvres philosophiques complètes*, XIV: *Fragments posthumes* (Début 1888-Début janvier 1889), Gallimard, Paris 1977, 14, [219].

Ἡ ικανότητά μας νὰ θέτουμε ἐρωτήματα ἔγκειται σὲ ἓνα στοιχεῖο τῆς βιολογικῆς μας ὑπαρξῆς, τὴ θνητότητά μας καὶ τὴ συνειδητοποίηση τοῦ ὑπαρξιακοῦ γεγονότος τοῦ ἐπικείμενου θανάτου μας. Συνεπῶς, ἡ ικανότητα γιὰ σκέψη δὲν βρίσκεται στὸ ζεῖν, ἀλλὰ, ὅπως ἔγραφε καὶ ὁ Jacques Derrida, στὸ ἐπιζεῖν. Μιὰ μηχανὴ δὲν ἔχει ἀνησυχίες, ὑπαρξιακὰ προβλήματα ἢ ἀναζητήσεις. Δὲν ἔχει καμμία βιολογικὴ θέληση γιὰ ζωὴ. Δὲν νιώθει εὐχαρίστηση ἢ ἡδονή, δὲν ἔχει ὀρέξεις, ἔνστικτα ἢ ὁρμές, ὅλα ὅσα σχετίζονται δηλαδὴ μὲ τὴ βιολογικὴ ἀνάγκη γιὰ ἐπιβίωση καὶ κυριαρχία. Ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ σκέψη, ἡ λογικὴ ἢ ἡ φιλοσοφία, πρῶτιστα εἶναι βιολογικὰ γεγονότα ποὺ προσφέρουν ἡδονὴ στὸν στοχαστή! Ἄν δὲν νιώσουμε τὴν ἡδονὴ τοῦ Πλάτωνα ὅταν ἔκανε τὶς λογικὲς του ἀσκήσεις, λέει ὁ Nietzsche, δὲν θὰ κατανοήσουμε ποτὲ τὸν Πλάτωνα. Τὸ ἀνθρώπινο ὄν γίνεται «ἔξυπνο» τὴ στιγμὴ ποὺ συνειδητοποιεῖ τὴ θνητότητά του. Ἡ εὐφυΐα του στηρίζεται στὴν ἀναζήτηση καὶ τὴ γνώση τῶν δυνατοτήτων του καὶ τῶν ὁρίων του. Τὸ νὰ καταφέρνει νὰ ὑπερβαίνει τὰ ὅριά του, εἴτε ἀτομικὰ εἴτε συλλογικά, αὐτὸ ὀνομάζεται «εὐφυΐα».

Ἄς ἀποκλείσουμε λοιπὸν πρὸς τὸ παρὸν τὸ καταστροφολογικὸ σενάριο ἐπιστημονικῆς φαντασίας ἑνὸς πολέμου τῶν μηχανῶν ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους, μὲ μᾶλλον δυσοίωνα ἀποτέλεσμα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἄς ἀφήσουμε πρὸς τὸ παρὸν στὴν ἄκρη καὶ τὸ σενάριο χρήσεως τεχνητῆς νοημοσύνης ἀπὸ διαβολικὰ πολιτικὰ ὑποκείμενα, κράτη ἢ δικτάτορες, ἑταιρεῖες καὶ ὑποχθόνιους μαφιόζικους ὀργανισμούς. Ἡ μεγαλύτερη ἐπανάσταση τῶν μηχανῶν «τεχνητῆς νοημοσύνης» θὰ εἶναι στὴν καθημερινότητά μας, στὶς συνθηκὲς ἑνὸς καθημερινοῦ καὶ συνηθισμένου ἀνταγωνισμοῦ, στὸν χῶρο τῆς ἐργασίας καὶ τῆς αὐτοβελτίωσης, τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῶν ἐπιλογῶν μας. Στὸ συνέδριο Meta Connect τὴν Τετάρτη 27 Σεπτεμβρίου 2023, ὁ ὄμιλος Meta παρουσίασε μίαν σειρὰ εἰκονικῶν βοηθῶν μὲ ξεχωριστὲς προσωπικότητες, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ χρήστες τοῦ Διαδικτύου μποροῦν νὰ συνομιλοῦν καὶ νὰ ζητοῦν συμβουλὲς γιὰ τὴν καθημερινή τους ζωὴ. Αὐτὴ ἡ σειρὰ chatbots εἶναι ἡ πρώτη ἐπίδειξη τῶν δυνατοτήτων τοῦ AI Studio, μιᾶς πλατφόρμας ποὺ σύντομα θὰ ἐπιτρέπει στοὺς προγραμματιστὲς νὰ δημιουργοῦν τοὺς δικούς τους εἰκονικοὺς βοηθοὺς, οἱ ὁποῖοι θὰ λειτουργοῦν στὰ συστήματα ἀνταλλαγῆς μηνυμάτων τοῦ ὀμίλου. Αὐτὸ

τὸ ὁποῖο διαφαίνεται ὡς γενικὴ τάση τῆς ἀνθρωπότητας, μέσα ἀπὸ τὴ γενικευμένη χρῆση ἐξειδικευμένων συμβούλων σὲ κάθε νοικοκυριό, σὲ κάθε προσωπικὸ ὑπολογιστή, εἶναι μία ἀκόμη μεγαλύτερη ἐκλογίκευση τῆς καθημερινότητάς μας, ἕνας ἀκόμη μεγαλύτερος ἐξορθολογισμὸς στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀποτελεσματικότητας καὶ τοῦ κέρδους. Θὰ ἐπιφέρει δὲ καὶ μία ἄλλη, ἀκόμη πιὸ δραματικὴ ἀλλαγὴ: μία ταυτόχρονη τάση γιὰ ἐξίσωση καὶ ἐξομοίωση τῆς νοημοσύνης τῶν διαφορετικῶν ἀτόμων ποὺ θὰ κάνουν χρῆση αὐτῆς τῆς τεχνολογίας.

Ἄν ὑπάρχει μία φυσικὴ ἀνισότητα, αὐτὴ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν εὐφυΐα. Δὲν γνωρίζουμε ἀπολύτως ἂν εἶναι θέμα χρωμοσωμάτων καὶ κληρονομικότητας ἢ ἐμπειρίας καὶ συνθηκῶν διαβίωσης καὶ ἀνατροφῆς, γνωρίζουμε πάντως ὅτι ὅλοι καὶ ὅλες δὲν ἔχουν τὸν ἴδιο δείκτη νοημοσύνης. Αὐτὸ θὰ ἀλλάξει μὲ τοὺς «εὐφυεῖς» μηχανικοὺς συμβούλους. Δὲν θὰ ἀυξηθεῖ βέβαια δραματικὰ ὁ δείκτης εὐφυΐας τῶν χρηστῶν, ἀλλὰ ἂν ἀκοῦν τίς συμβουλές τῶν ἀνθρωπόμορφων μηχανικῶν τοὺς φίλων θὰ λαμβάνουν εὐφυεῖς ἀποφάσεις. Οὐσιαστικὰ αὐτὸ ποὺ θὰ ἐπιτευχθεῖ εἶναι ἡ βελτιστοποίηση χρήσεως τῶν διαθέσιμων μέσων πρὸς ἐπίτευξη τῶν ἠθελημένων σκοπῶν. Μία πρώτη ἀποτίμηση αὐτοῦ τοῦ γεγονότος εἶναι ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς τῆς ἀγορᾶς θὰ γίνεῖ ἀκόμη πιὸ σκληρός. Τί εἶναι ἡ ἐπιχειρηματικότητα, ἂν ὄχι ἡ ὀρθὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ διαχείριση τῶν σπάνιων πόρων; Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ διαχειρίζεται καλύτερα τοὺς σπάνιους πόρους, ἂν ὄχι μηχανεὲς φτιαγμένες γι' αὐτὸν τὸν σκοπό; Θὰ εἶναι σὰν δύο παίχτες νὰ παίζουν σκάκι κἀνοντας κινήσεις ποὺ τοὺς ὑπαγορεύουν ὑπολογιστές. Σὲ ἕνα δεύτερο ἐπίπεδο ὅμως, θὰ συμβεῖ μία ἄνευ προηγουμένου ὑποτίμηση τῆς συναισθηματικῆς καὶ ὁποιασδήποτε ἄλλης μορφῆς νοημοσύνης, ποὺ ἀναπτύσσονται κυρίως σὲ ἄτομα στὰ ὁποῖα ἡ ὑπολογιστικὴ νοημοσύνη καὶ ὁ ὀρθολογισμὸς περιορίζονται ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ταλέντα τῆς συνολικῆς προσωπικότητας. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ γενικευμένη χρῆση μηχανῶν «τεχνητῆς νοημοσύνης», μέσα ἀπὸ ὅλα τὰ πιθανὰ καὶ δυνατὰ συστήματα ἐπαυξημένης ἰκανότητας αὐτόματης μάθησης, δὲν θὰ ἐξανθρωπίσει τίς μηχανές. Ἀντίθετα θὰ στερήσει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπινους χρῆστες τοὺς τίς ὅποιες ἔλλογες ἀλλὰ μὴ ὀρθολογικὲς ἐπιλογές τοὺς στὸν καθημερινὸ τους βίον, ἀποτέλεσμα τῆς «λεπταισθησίας τῆς κρίσης» (*esprit de finesse*). «Ἡ καρδιὰ ἔχει τοὺς λόγους τῆς, τοὺς ὁποίους ὁ λόγος

δὲν γνωρίζει», ἔγραφε ὁ Pascal. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ δυνατότητα τῶν μηχανῶν νὰ ἀποκτήσουν αὐτὲς τὶς ἰδιαίτερες εὐφυΐες ποὺ συναντᾶ κανεὶς στὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ ἔμβια ὄντα εἶναι ἀπόλυτα περιορισμένες, ἡ πιθανότητα τῆς ὑποβάθμισης τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν νοοτροπιῶν, τρόπων ὑπαρξῆς καὶ συμπεριφορῶν στὸν ἄνθρωπο εἶναι ἕνα πολὺ πραγματικὸ σενάριο. Ὁ ἄνθρωπος, ὑπακούοντας σὲ μηχανές, θὰ σκέπτεται, θὰ πράττει καὶ θὰ αἰσθάνεται μηχανικά. Μὲ ἄλλα λόγια, θὰ μιλᾷ τῇ γλῶσσᾳ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἀποτελεσματικότητας καὶ ὄχι τῇ γλῶσσᾳ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

III. Ἑρμηνεία καὶ γλῶσσα

Πῶς μποροῦν ὅμως νὰ κυριαρχήσουν οἱ μηχανές «ἀσυνείδητα»; Τὸ νὰ ἐπιβάλλεις μία νέα ἑρμηνεία σημαίνει πρῶτιστα νὰ ἐπιβάλλεις μία νέα γλῶσσα ἢ νὰ παρέμβεις στὴν παλαιὰ μὲ τρόπον ὥστε νὰ τὴν καταστήσεις ξένη, ἀνοίκεια. Ὁ Leo Strauss τόνιζε ἐμφατικὰ τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπανερχόμαστε διαρκῶς στὰ σπουδαῖα ἔργα τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς ἀνθρωπότητας. Πίστευε ὅτι ἡ ἐπαφή μὲ τὰ μεγάλα αὐτὰ πνεύματα μέσα ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση καὶ τὸν διάλογο μὲ τὰ αὐθεντικά τους κείμενα εἶναι ὁ μοναδικὸς τρόπος θεμελίωσης τῆς κριτικῆς σκέψεως, τῆς καλλιέργειας τῆς γλωσσικῆς ἱκανότητας καὶ τῆς ἀνάπτυξης τῆς πνευματικότητας τῶν ἀτόμων. Τὰ τρία αὐτὰ στοιχεῖα (σκέψη, γλῶσσα καὶ πνευματικότητα) συνδέονται ἄρρηκτα μεταξύ τους, καθὼς κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ἰκανοποιητικὰ χωρὶς τὰ ἄλλα δύο. Τὰ σπουδαῖα κείμενα τῆς παγκόσμιας γραμματείας ἀποδίδουν ὑποδειγματικὰ μέσω τῆς γλώσσας τους τὸν τρόπο σκέψεως καὶ τὴν πνευματικότητα τῶν συγγραφέων τους. Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, ὅσοι μετέχουν τῆς γλώσσας τους, ὅσοι μελετοῦν, διδάσκονται καὶ διδάσκουν τὰ κείμενα αὐτά, ἀποκτοῦν μία ἄλλη αἴσθησι τοῦ λόγου, μία «λεπταίσθητη κρίσις» (*esprit de finesse*), ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ Pascal, ἰκανὴ νὰ διακρίνει ἀνάμεσα σὲ ἔμφυχο ἀνθρώπινο λόγο καὶ ἄψυχο λόγο μηχανῶν τεχνητῆς νοημοσύνης. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἰκανότητα εἶναι ἰδιαίτερα χρήσιμη στὶς ἡμέρες μας, ἀφοῦ πλέον ὁ κίνδυνος νὰ ἀντικατασταθεῖ ἡ ἀνθρώπινη γλῶσσα μὲ τὴ γλῶσσα τῆς μηχανῆς.

νὰ ἐκφράζονται δηλαδή οἱ ἄνθρωποι μὲ στερεότυπες μηχανικὲς κωδικοποιημένες ἐκφράσεις, εἶναι πλέον πολὺ πρὸ ἄμεσος ἀπὸ ὅσο θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πιστέψει. Ἄρκει νὰ διατρέξει κανεὶς τὰ διάφορα μέσα δικτύωσης καὶ νὰ παρατηρήσει προσεκτικὰ ὅλες ἐκεῖνες τὶς διαφημίσεις ποὺ ὑπόσχονται σὲ μελλοντικούς συγγραφεῖς τὴ σύνταξη ἐργασιῶν πάνω στὸ θέμα τῆς ἀρεσκείας τους. Προτείνουν μάλιστα καὶ τὴν ἐκδοση βιβλίων μὲ θέματα τὰ ὁποῖα θὰ ἀναλύσει ὁ ὑπολογιστὴς, τὸ AI Chat bot, ποὺ θὰ ἐκδοθοῦν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ χρήστη τῆς μηχανῆς. Ὁ κίνδυνος ποὺ παραβλέπεται σὲ μία τέτοια διαδικασία δὲν σχετίζεται μὲ τὰ «πνευματικά» δικαιώματα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐντελῶς ξένη πρὸς τὰ ἀνθρώπινα ὄντα χρήση τοῦ λόγου καὶ τῆς γλώσσας. Ἄς ἀναλογισθοῦμε ὅτι, σὲ λίγα μόνο χρόνια, θὰ πλημμυρίσει ἢ ἀγορὰ μὲ χιλιάδες τέτοια σχολικὰ βοηθήματα, σὲ ὅλες ἀνεξαιρέτως τὶς ἐπιστῆμες, τὴν τέχνη καὶ τὴ λογοτεχνία. Συμπιλήματα στὰ ὁποῖα θὰ παρουσιάζονται συνοπτικὰ οἱ θέσεις τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Ἀριστοτέλη, τοῦ Ρουσσώ καὶ τοῦ Βολταίρου θὰ κατακλύσουν τὶς πανεπιστημιακὲς βιβλιοθήκες, καὶ πλέον ἢ μηχανικὴ ὑπολογιστικὴ γλῶσσα τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης θὰ γίνεῖ ἢ κυρίαρχη γλῶσσα στὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες, ἐπικαθορίζοντας τὸν τρόπο σκέψεως καὶ ἐξουδετερώνοντας τὴν ἐπικίνδυνη πνευματικότητα καὶ ὀτιδήποτε ἄλλο εἶναι ἱκανὸ νὰ σταθεῖ ἐμπόδιο στὴν ἀπρόσκοπτη ἐπέκταση τοῦ ὑλικοτεχνικοῦ στοιχείου. Ἡ μηχανὴ θὰ εἶναι ἴσως σὲ θέση νὰ ἀναλύσει τὶς θέσεις τοῦ Πλάτωνα στὸν *Θεαίτητο*, ἀλλὰ δὲν θὰ μπορεῖ νὰ μεταδώσει τὸ ἀπορητικὸ πνεῦμα τοῦ διαλόγου.

Ἡ «μόλυνση» ὅμως τῆς γλώσσας ἀπὸ τὴν τεχνικὴ ἔχει ξεκινήσει πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν κυκλοφορία τῶν πρώτων μηχανῶν ἐπικοινωνίας καὶ συζήτησης τεχνητῆς νοημοσύνης. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1949, στὸ κείμενὸ γιὰ «Τὸ ἐρώτημα τῆς τεχνικῆς», ὁ Martin Heidegger προειδοποιοῦσε γιὰ τὴν ἀνεξέλεγκτη ἀνάπτυξη τῆς ὑλικοτεχνικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς, πέρα ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε δυνατότητα ἐλέγχου αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη συζήτηση¹⁸. Στὸ σαφῶς ρουσσωικοῦ ὕφους κείμενο περὶ τῆς τεχνικῆς, ὁ Γερμανὸς στοχαστὴς ἐξηγεῖ ὅτι ὁ ὑλικοτεχνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ τεχνικο-επιστημονικὴ πρόοδος δὲν

18. M. Heidegger, «La question de la technique», στὸ: Martin Heidegger, *Essais et conférences*, Collection Tel (n° 52), Gallimard, Paris 1993, σσ. 9-48.

είναι σὲ καμμία περίπτωση ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρώπινης θέλησης. Ἡ τεχνικὴ παρουσιάζεται καὶ ἐπιβάλλεται πλέον στὸν ἄνθρωπο ὡς πεπρωμένο. Ἀποκομμένη ἀπὸ ὁποιαδήποτε πνευματικότητα, ἡ νεώτερη τεχνικὴ παρουσίασε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ σκοτεινὸ τῆς πρόσωπο στὶς μηχανὲς προπαγάνδας καὶ κοινωνικῆς μηχανικῆς τῶν ὀλοκληρωτικῶν συστημάτων καὶ γιγαντώθηκε στὶς μεταπολεμικὲς κοινωνίες τῆς Δύσης μὲ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ κοινωνικοῦ διαλόγου ἀπὸ τὸν «ξύλινο λόγο». Κάτι τέτοιο στηλιτεύτηκε ἀπὸ πολλὲς μορφὲς τέχνης καὶ διανόησης, χωρὶς ποτὲ νὰ μπορέσει κανεὶς νὰ ἀντιστρέψει τὴν πολὺ ἄσχημη δυναμικὴ αὐτῆς τῆς ἀντικατάστασης. Μὲ τὰ chatbots καὶ τὶς ἐξελιγμένες ικανότητές τους πλέον τίθεται σὲ κίνδυνο ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα, ὡς μέσον καὶ σκοπὸς τοῦ διαλόγου, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔκφραση τῆς πνευματικότητας καὶ τρόπος σκέψης συγχρόνως. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἀλλοιώνεται τὸ κυρίαρχο κοσμοεἶδωλο καὶ ἐπιβάλλεται μίᾳ νέᾳ γλῶσσα, ἄρα καὶ μιὰ νέᾳ ἐρμηνεία.

Στὸν χορὸ τῆς γλωσσικῆς ἀντικατάστασης ἔχουν ἤδη εἰσέλθει τὰ σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια, ὡς φορεῖς διάδοσης καὶ μετάδοσης τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ πνεύματος. Ἡ ἀντικατάσταση ἀκολουθεῖ ἐδῶ τὴ διπλῆ διαδικασίᾳ ἀπλοποίησης-μαζικοποίησης τῆς γνώσης. Ἐνῶ πρὶν ἀπὸ σαράντα χρόνια διδάσκονταν σὲ ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς ἐκπαίδευσης πρωτότυπα ἔργα, σὲ ὅποια γλῶσσα κι ἂν ἦταν αὐτὰ γραμμένα ἢ μεταφρασμένα, σήμερα διδάσκονται μόνον περιλήψεις καὶ στεῖρες ἀναλύσεις. Ἔτσι ὅμως καταστρέφεται ἡ ὁλότητα τοῦ ἔργου, ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζει ἡ μοναδική του πνευματικότητα. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς τοὺς λόγους εἶναι ἄκρως ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ ἐπιστρέψουμε στὴ μελέτη τῶν σπουδαίων ἔργων τῶν μεγάλων συγγραφέων τοῦ πολιτισμοῦ μας στὴν ὁλότητά τους καὶ ὄχι μέσα ἀπὸ μίᾳ ἀποσπασματικὴ παρουσίαση τῶν βασικῶν σημείων στὴ γλῶσσα μιᾶς μηχανῆς. Πρέπει οἱ νέες καὶ οἱ νέοι νὰ γαλουχηθοῦν στὴν πρωτότυπη γλῶσσα τους γιὰ νὰ μνηθοῦν στὴν πνευματικότητά τους. Μόνον ἔτσι θὰ μποροῦν νὰ διακρίνουν τὴν ἀνθρώπινη πνευματικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴν τεχνητὴ καὶ ἄψυχη γλῶσσα τῶν μηχανῶν. Τὸ διακύβευμα εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερο, ἂν ἀναλογισθεῖ κανεὶς ὅτι ἡ ἀνθρώπινη σκέψη εἶναι ἡ ἀντανάκλαση τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος στὸν καθρέπτη τῆς γλώσσας καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει σκέψη ἐκτὸς γλώσσας. Ἡ μηχανοποίηση τῆς γλώσσας ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴ

διαδικασία τῆς ἀντικατάστασης εἶναι προάγγελος μιᾶς δυσάρεστης ἐξέλιξης, τῆς μηχανοποίησης τῆς σκέψεως, ἡ ὅποια δὲν θὰ μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ ἐκτὸς ἐνὸς συγκεκριμένου καὶ προκαθορισμένου πλαισίου, τὸ ὁποῖο θὰ ὀρίζουν οἱ μηχανές. Δὲν ὑπάρχει στὴν τελευταία αὐτὴ φράση καμμία μεταφυσική, ἀλλὰ μόνον ἡ διαπίστωση ὅτι ἡ μηχανοποίηση τῆς γλώσσας ὀδηγεῖ σὲ ἀπάνθρωπες κοινωνίες.

SUMMARY

Power, “Artificial Intelligence”, and “Decision”

By Panayiotis Christias, *Assoc. Professor,*
University of Cyprus

In this study, starting from the work of Panagiotis Kondylis *Power and Decision*, the concepts of power, decision, body, interpretation, and prioritization are examined in the light of the modern reality of Artificial Intelligence. It is being considered how thought, language and spirituality are inextricably linked, as there is a danger that human language will be replaced by machine language, with the mechanization of language leading to *inhumane* societies.

Βιβλιογραφία

- Christias Panagiotis, «Ecce Paris, ecce homo: l'intestin de Léviathan. Une lecture de Hugo et de Nietzsche», *Sociétés, Revue des Sciences Humaines et Sociales*, No 73, 3 (2001), σσ. 9-16.
- Heidegger Martin, «La question de la technique», στό: Martin Heidegger, *Essais et conférences*, Collection Tel (n° 52), Gallimard, Paris 1993, σσ. 9-48.
- Hugo Victor, *Les Misérables*, Éditions Robert Laffont, Paris 1985.
- Kondylis Panajotis (Hrsg.), *Der Philosoph und die Macht - Eine Anthologie*, Junius, Hamburg 1992.
- Kondylis Panajotis, „Wissenschaft, Macht und Entscheidung“ στό: H. Stachowiak (hrsg.), *Pragmatik. Handbuch pragmatischen Denkens*, Bd. 5, Felix Meiner Verlag, Hamburg 1995, σσ. 81-101.

- Kondylis Panajotis, *Macht und Entscheidung. Die Herausbildung der Weltbilder und die Wertfrage*, Klett-Cotta, Stuttgart 1984.
- Λογιόλα Ίγνατίου, *Πνευματικὲς ἀσκήσεις τοῦ Ίγνατίου Λογιόλα*, μετάφρ. Κ. Θ. Ζάρρας, ἐκδ. Ἰάμβλιχος, Ἀθήνα 1990.
- Maurel Jean, *Victor Hugo philosophe*, PUF, Paris 1985.
- Nietzsche Friedrich, *Œuvres philosophiques complètes*, XII: *Fragments posthumes* (Automne 1885-Automne 1887), Gallimard, Paris 1979 καὶ XIV: *Fragments posthumes* (Début 1888-Début janvier 1889), Gallimard, Paris 1977.
- Nietzsche Friedrich, *Par-delà bien et mal*, GF, Paris 2000.
- Νίτσε Φρίντριχ, *Γενεαλογία τῆς ἠθικῆς*, μετάφρ. Ζ. Σαρίκας, ἐκδ. Πανοπτικόν, Ἀθήνα 2012.
- Wotling Patrick, *La pensée du sous-sol*, Allia, Paris 1999.